

Vydavatelství Josefa Floriana ve Staré Říši.  
Úskalí podnikání

MAREK ČERMÁK

Rozhlédneme-li se po velkém knihkupectví, upoutají nás nejprve knihy, které se především chtějí prodat. Těch je nejvíce. Jsou na viditelných místech, mají pestré, líbivé obaly a zákazníka povzbuzují ke koupi příznivými posudky na zadní straně. Jiné knihy jsou potřebné: poskytují nezbytné informace. Důležitý je jejich obsah, a proto se nemusí líbit. Bývají nenápadné, někdy ošklivé. Další jsou hrdé na to, jak jsou moudré, a opovrhují svou podobou. Těchto knih ubývá, neboť úroveň typografie se u nás opět zlepšuje a vydavatelé dobrých děl začínají dbát také o jejich krásnou úpravu. To však vyžaduje zvýšenou investici a některé výpravné svazky se tak stávají luxusním zbožím. Tu a tam se však najdou i střídme a vkusně upravená díla, která svou cenou příjemně překvapí. Motivací vydavatelů těchto knih totiž není jejich bohatství materiální, ale všeobecné bohatství duchovní.

Staroříšské vydavatelství Josefa Floriana (9. 2. 1873 - 29. 12. 1941),<sup>1</sup> jehož existence spadá do let 1902 - 1942 (1949),<sup>2</sup> fungovalo víceméně jako rodinný podnik. Florian původně pouze překládal díla Léona Bloy, neboť byl přesvědčen o neobyčejné nálehavosti sdělení svého „učitele“ a chtěl jej zprostředkovat svým krajanům.<sup>3</sup> Ale protože nenašel vstřícného vydavatele, stal se jím sám.<sup>4</sup> A tento motiv rozhodl o tom, že navzdory velmi tvrdým podmínkám mohlo Dobré Dílo (dále DD)<sup>5</sup> přežít až do zákazu komunistickým režimem, aniž by muselo mírnit své nároky na čtenáře.

**Obchodní stránka, odbyt**

Finanční stránka vydávání byla vždy svízelná, neboť dobré umění si hledá těžko široký okruh zákazníků. Josef Florian přesto zvolil naprosto neobvyklý, riskantní a - v duchu zakládání - jediný možný způsob distribuce: rozesílal výtisky svým přátelům a známým darem. Protože v chudém kraji každý zákazník nebyl solventní, vsadil na vzájemnou solidaritu svých klientů: bohatí měli platit i za chudé, kteří tak mohli odebrat první sešity za pakatel či zdarma. Ze 444 výtisků Knih a Exegesí jich našla odbyt pouhá stovka, z toho jen asi padesát jich bylo zapláceno.<sup>6</sup> Ne všichni obdarovaní pochopili vydavatelův

záměr. Proto jej byl Florian nucen ještě jednou vysvětlit: „*Darem ... hledíme si nakloniti nepřátele a získati přátele ... pojem odvěký, starobylostí již úctyhodný, v dějinách veledůležitý... 'Zdarma' však? Ah toť slovo nové, jedině ve slovníku agentův a kramářů se objevující, jímž se hledí pokud možno nejvíce hejlů přivábiti na literární jeřáb.*”<sup>7</sup>

Se založením Studia bylo zavedeno nové opatření: „*Kdo nevrátí nechť kterékoliv číslo průběhem týdne, považuje se za majitele jeho, a nezaplatí-li průběhem dvou týdnův obnos na svazcích uváděný, za dlužníka.*”<sup>8</sup> Výtisky Studia šly na odbyt už lépe a počínaje pátým sborníkem Studia (č. 28/1907) opět nebyly uváděny ceny a opět se s tím někteří příjemci těžko smířovali. „*Zvláště však nelíbí se mi to zaryté požadování krámských cen u našich knížek. Což jste nevyrozumovali, že vydáváme - jak bych to řekl? - z Milosti?*”<sup>9</sup>

K vydání prvních listů posloužilo Florianovi padesát korun vypůjčených od bratra Jana. Od roku 1904 byla nadále administrátorkou vydavatelství jejich sestra Antonie (1878 - 1956). Odvedla pro Studium a Dobré Dílo nenápadnou, leč nezbytnou a velmi záslužnou práci. Hlavně zásluhou Jakuba Demla se časem podařilo obstarat další prostředky nutné pro udržení kontinuity vydávání. Mezi první mecenáše patřili například také Otokar Březina, stařečský kněz Josef Polák,<sup>10</sup> biskupský auditor v Babicích Josef Ševčík, kaplan v Uhříněvsi Matěj Fencel a další katoličtí kněží. Studium vydatně podporovali Theodor Kohn (bývalý olomoucký arcibiskup), ředitel semináře v Příbrami Karel Stella, hraběnky Attemsová a Leopolda Tenorová, která zajistila vydání Hellova Člověka, učitelka v České Skalici Mathilda Vaňková, jejíž bratr Kamil Vaněk se stal celoživotním mecenášem vydavatelství, a Antonín Ludvík Stríž, jenž přispěl svým dědickým podílem.<sup>11</sup> Část financí bohužel spolykaly soudní pře, které v prvních dvou desetiletích činnosti vydavatelství takřka neustále provázely.<sup>12</sup>

Všichni přátelé Studia zároveň propagovali staroříšské tisky. V tomto směru vypo- mohl jako jeden z prvních též S. K. Neumann roku 1912 v časopise Philobiblon.<sup>13</sup> Zde připomeňme ještě jednu odlišnost od ostatních vydavatelství. Knihy se nepropagovaly pomocí inzerátů, ale ústně, neprodávaly se v knihkupectvích, nýbrž objednávaly přímo ve Staré Říši. Tak vznikl důvěrnější, osobní vztah mezi zákazníkem a dodavatelem.

Ve válečných letech, v době Florianem předpovídané pohromy,<sup>14</sup> nastal odběratelský boom, který se později už neopakoval, díky němuž mohli staroříšští splatit nahromaděné dluhy. Zvýšily se i náklady a počet svazků publikovaných za rok. S koncem války však zájem o duchovní hodnoty opadl a vydavatelství se záhy ocitlo v hluboké finanční tísní, která nutila vydavatele odprodávat výtisky knihkupcům do „komise” a v lednu 1922 vy- ústila v tzv. staroříšské vyrovnání, jež zprostředkoval právní zástupce DD Kamill Resler mezi vydavatelstvím a tiskaři Krylem a Scottim, Obzinou a Trnkou, kterým bylo vydava- telství nuceno přenechat část skladu jako vyrovnání dluhů. Knihy obratem odkoupil La- dislav Kuncíř. Ten se snažil lacino získat staroříšské publikace pro své knihkupectví a tím i reklamu pro své vydavatelství Družstvo přátel Studia, které chtělo již svým ná- zvem a také přítomností Stríže vzbudit dojem spříznění se Starou Říší. Florian se ovšem od tohoto podniku distancoval a poukázal na to, že „... kapitál a ideová důslednost se špatně spolu snoubí a jen výjimkou dozrávají v sňatek a něco kloudného splodí.”<sup>15</sup>

Nová situace si však vynutila ústup od původních ideálů. V Agendě Kursu č. 1 (1922) píše Florian: „*Těž upouštíme od dosavadního »d a r e m d á v á n í«. Bylo toho třeba do základů. Většinou se správně chápala tato metoda. Objevili jsme opravdu několik vzác- ných duchů, kteří pochopili toto paradoxální gesto, o němž se zmiňují cestovatelé po*

*Ethiopií: dáti dar, aby se dostalo více, než by se získalo prodáváním.*”<sup>16</sup> Že to však nestačilo, je zřejmé. Nadále se bude tedy prodávat.

Nikoli všichni vydavatelé představovali pro DD nemilosrdnou konkurenci. Ve dvacátých letech uzavíralo vydavatelství dohody o spolupráci s některými solidními vydavateli a knihkupci. Tak vzniklo DD 80 s pomocí ostravského knihkupce Perouta, DD 83 ve spolupráci s A. Srdcem, DD 94 s litomyšlským Portmanem, jenž vydával i starší texty Studia, a DD 95 s Fromkovým Odeonem. Přátelé DD se snažili všemožně vypomáhat. Velké finanční částky poskytovali např. J. Deml a Pavla Kytlicová, František Hezina financoval tisk Pramenů, někteří překladatelé vypomáhali nezištně,<sup>17</sup> někteří autoři vydávali na vlastní náklady,<sup>18</sup> jiní pomocníci psali obdivné články<sup>19</sup> nebo pochvalné recenze (J. Marek v Lidových novinách, A. Vyskočil, J. Durych a J. Strakoš v Rozmachu) a kdosi dokonce obeslal výstavu krásných tisků v Paříži, na které získalo DD roku 1925 zlatou medaili.<sup>20</sup> V Kursech Florian vyslovoval díky přispěvatelům - často kněžím, také však učitelům, úředníkům, méně lidem s vysokým postavením - z nichž některým jsou jednotlivá vydání i věnována. Odběratele Florian dělil do tří skupin: „platíci”, kteří měli rádi hezké knihy, nebyli však duchovně spřízněni, „pomocníky”, kteří naopak „*přilnuli hlavně pro nauku*” a šířili propagandu, a „mecenáše”, kteří nesli hlavní finanční zátěž.<sup>21</sup> Tito všichni byli považováni za přátele, kteří pomáhali vydavatelům nést „*břímě horka i dne*”. Získané prostředky byly použity prioritně ve prospěch vydavatelství - většinou na pokrytí nejžhavějších dluhů. Florianova početná rodina tak žila v téměř permanentní nouzi.

Od dvacátých let provázely přes veškerou pomoc každý vydavatelský počín značné potíže, navíc se přidala nepřízeň úřadů, které Archům roku 1926 dlouho odmítaly udělit novinovou známku. Rozčarování připravil Florianovi roku 1928 O. Březina, když přes úpěnlivé prosby o podporu věnoval státní dar 100 000 Kč spolku Svatobor.<sup>22</sup> Roku 1928 Archy nevycházely vůbec, stejně jako v letech 1934 - 1935, kdy na vydavatelství dolehly důsledky hospodářské krize. V tomto období publikovalo pouhých pět svazků. Nevyšel ani tah s Nejmenší Revue, jejíž čtyři čísla vyšla v Praze roku 1930 pod formálním vedením Jana Reimoseru,<sup>23</sup> ani nabídka J. Demlovi ke spojení Archů a Šlápějí. Florian se snad ze zoufalství, snad proto, aby posílil naději či aby odvedl pozornost od tíživé situace, pustil do hledání pokladů pomocí siderického kyvadélka. Archy se podařilo obnovit až s pomocí Marie Štechové, která zajistila prostředky pro pravidelné vydávání od počátku roku 1936 a získala také mnoho nových odběratelů, zejména na Slovensku. O rok později se po jejím odchodu ujal redakce Vilém Opatrný a finančních záležitostí této edice kněz Jan Malý. Archy byly vydávány v Praze, což bylo nezbytné pro získání širšího publika. V té době jsou už v nich běžným jevem anonce jiných vydavatelství (Atlantis, Melantrich), vzácnější jsou reklamy, dříve věc nemyslitelná. Hospodářské poměry se stabilizovaly (roku 1940 významně přispěl i Karel Schwarzenberg) a dovolily nadále produkci srovnatelnou s válečnou konjunkturou. Náklady se pohybovaly kolem tisíce výtisků - knih, které, nemluvě o jejich skutečné hodnotě, byly vzhledem ke své kvalitě velmi laciné.

## Překážky a ztráty

Zaměření podniku bylo všeobecné a neovlivněné vnějšími tlaky a dobovými trendy. Svobodomyšlnost jeho iniciátorů brzy přilákala pozornost oficiálních vrstev spjatých s režimem. Rakouští klerikálové nesli s nelibostí ortodoxní pojetí víry, rozšiřování papežských výzev k nápravě škod právě jimi způsobených a propagaci La Salettského zjevení.<sup>24</sup> Proto znemožňovali vydávání za pomoci vlivu na kaplana J. Demla, jenž byl církvi zavázán určitými povinnostmi, a jeho překladům i původním dílům odmítali udělit imprimatur. Roku 1911 bylo Studium biskupskou konzistoří v Brně dokonce zakázáno a faráři ve Staré Říši a okolí odmítali Florianovi podávat svaté přijímání. Ten situaci řešil odchodem ze Staré Říše. Nové útočiště našel v místech, kde farnosti spravovalo olomoucké biskupství, avšak i sem se již rozšířila neblahá pověst vydavatelství.<sup>25</sup>

Těmto událostem předcházela smrt pouze sedmadvacetiletého Josefa Poláka (1907), v němž Studium ztratilo pilného pomocníka a ušlechtilého člověka, jenž svou klidnou povahou mírnil své druhy, a konflikt mezi Florianem a Demlem, který Studium s pocitem křivdy jednou provždy opustil. V jeho pozadí lze tušit rozpor mezi „dělníkem“, který své poslání chápe jako disciplinovanou službu (též Strížem) a „umělcem“, který potřebuje svobodu pro tvoření, potřebuje vydávat svá díla a potřebuje čtenáře. Deml často ke škodě vydavatelství ventiloval své pocity z těžké bídy a z nátlaku brněnského biskupství. Pro svou zranitelnost z této strany se navíc stal pro vydavatelství přítěží. (Později se vztah Demla a Floriana střídavě zlepšoval a zhoršoval.) K dalšímu jitrění sporu přispěl vliv sestry Veroniky Erlebachové, jejímž vidinám, které měly odhalovat úradky nepřátel, Florian uvěřil.<sup>26</sup> Právě činnost této osoby a její družky sestry Šostakové se stala záminkou pro zatčení a uvěznění J. Floriana za údajné navádění k žebrotě.<sup>27</sup> Nešetné zacházení se trvale podepsalo na jeho zdraví.

Čím více se blížila světová válka, tím větší ticho se rozprostíralo kolem vydavatelství.<sup>28</sup> Zanedlouho však nastalo období rozkvětu, způsobené příklonem lidí k umění a duchovnu v době nesmyslného vraždění, které skončilo odchodem dvou dosavadních opor vydavatelství, Antonína Ludvíka Stríže a Otto Alberta Tichého.<sup>29</sup> Ani tento rozchod se bohužel neobešel bez konfliktu, neboť Florian v něm spatřoval zradu na práci Studia.<sup>30</sup> Zatímco Stríže napadl patrně oprávněně, poněvadž ten dal přednost spolupráci s úspěšným nakladatelem Ladislavem Kuncířem (jistě ho však k tomuto kroku vedla snaha oslovit širší čtenářskou obec), v případě Tichého šlo o nedorozumění: tento milovník hudby odešel na studia do Paříže, kde se později oženil s dcerou L. Bloy. V okruhu jeho rodiny se neopatrně zmínil o Florianových problémech s církví, načež paní Bloyová odňala Florianovi práva na vydávání spisovatelova díla a Jacques Maritain mu odepřel autorizaci ke svému spisu Umění a scholastika.

Prvorepublikové poměry umožňovaly DD svobodné publikování. Spory s církevními kruhy již nenabývaly takových rozměrů jako za rakouského režimu, brněnská diecéze však zůstávala konzervativní - např. P. Ludvík Vrána dostal povolení k pastorači až v roce 1929, bohužel to však znamenalo i jeho odchod a citelnou ztrátu pro vydavatelství.<sup>31</sup> O pět let později se musel J. Florian vyrovnat se smrtí svého bratra Jana, hladovského tesaře a obětavého příznivce DD.

Vypjatá atmosféra roku 1938 způsobila větší citlivost státních struktur vůči projevům odporujícím oficiální ideologii. V Arších č. 43 (článek Stát a umění) z června tohoto roku je citován nálezkrajského soudu v Jihlavě: „... vybízí se k hromadnému neplnění veřej-

něprávních povinností uložených zákonem a podněcuje k vojenským zločinům odboje a vzpoury ... posmívá se učení evangelické církve a hledí jej zlehčiti." Jako závadné jsou shledány tři články a některé Florianovy poznámky.<sup>32</sup> V době všeobecného napětí a nerovnosti se množily výpady proti vydavatelství, zvláště v roce 1940, kdy po udavačském článku ve Vlajce,<sup>33</sup> na nějž staroříšští nereagovali, následovaly Demlovy pomluvy v 25. Šlépějích. Na ně Florian odpověděl nemilosrdnou analýzou Demlova charakteru v Arších 60 - 61.<sup>34</sup> V dubnu 1941 bylo pozastaveno vydávání Archů a o rok později, tedy krátce po Florianově smrti, i monotematických edicí. Po válce obnovená činnost vydavatelství definitivně skončila po komunistickém převratu v roce 1949.<sup>35</sup>

Vydavatelství vadilo nejen totalitním režimům, ale i oficiálním liniím v české kultuře.<sup>36</sup> Staroříšští byli vždy nedůvěřiví k doktrínám se širokou podporou a tímto přístupem se sami uzavírali do jakéhosi ghetta. Jejich záměrem nebylo dostat se na výsluní. Určitá izolace byla staroříšskému společenství vlastní. Podstatný byl pro ně zájem ctitelů opravdových hodnot, kterých je málo a mnohdy ani nepocházejí z řad intelektuálů.

### POZNÁMKY

- 1 Z rozsáhlé literatury o vydavatelství Josefa Floriana upozorňujeme alespoň na základní běžně dostupné tituly: Hana ORLÍČKOVÁ, *Osobnost Josefa Floriana a bibliografie vydavatelství Stará Říše*, SPFFBU D 21/1972, řada literárněvědná sv. 19, s. 77 - 86; Josef HRADEC, *Křesťanská universita Josefa Floriana*, *Střední Evropa* 6, 1990, č. 17, s. 154 - 169, a 7, 1991, č. 18, s. 104 - 124; Miroslava HEJNOVÁ, *Bibliografie Josefa Floriana v Národní knihovně*, Praha 1991, 96 s., 21 s. příl.; *Josef Florian. Dobré Dílo. 1, 2*. Katalog výstavy, Roudnice nad Labem 1992, 104 a 64 s.; Andrej STANKOVIČ, *Okradli chudého. Příběh Josefa Floriana a jeho díla*, Olomouc 1998, 237 s.; *Josef Florian a Francie. Knížky ze Staré Říše*. Katalog výstavy, Praha 1998, 28 s.
- 2 Roku 1945 začala vycházet druhá řada Archů pod vedením zakladatelova syna Josefa. Zároveň vycházely nadále knihy v edicích Dobré Dílo a Kurs.
- 3 V letech 1902 - 1903 vyšel ve vydavatelství Katolické moderny Nový život v Novém Jičíně zásluhou Karla Dostála-Lutinova sešit s titulem *Zde se vraždí velcí lidé* od Leona BLOY a články *Johannes Joergensen a katolický ruch v Dánsku*, *Mater dolorosa Felixe Jeneweina* od téhož autora, dále ukázky z prací Ernesta HELLA a kniha Marcela SCHWOBA *Křížácká výprava dítek*, vše ve Florianově překladu.
- 4 „Základem naší teorie je tzv. národní čest. Jsme totiž přesvědčeni, že s vyhynutím Umění a Vědy, lépe řečeno Poesie a Moudrosti, vymírá i národ. Toť axiom, který nevyvrátí sebevětší blahobyť národních dršťek. Tedy národní čest. Že jí tolik jest ještě v národě, abychom se s naší Vědou i Uměním udrželi, v to s pomocí Boží doufáme. Tož FACET SPERA!” (Josef FLORIAN, *Agenda*, s. 8. In: *Kurs* 1., 1922).
- 5 V letech 1903 - 1904 vyšlo pět sešitů *Knih a Exegesí*, 1904 - 1912 padesát svazků *Studia*, od roku 1912 až do ukončení činnosti vycházela řada *Dobré Dílo* (150 svazků), paralelně s ní potom *Nova et Vetera* (N+V - 1912 - 1920, 50 svazků), *Kurs* (1922 - 1948, 55 svazků) a *Archy* (1926 - 1949) jako sbírky, *Kurs* později monotematicky. DD bylo reprezentativní edicí, která záhy dala název celému vydavatelství. Od dvacátých let mělo toto jméno dobrý zvuk i v Praze a značka DD byla pro knihkupce i náročné čtenáře zárukou kvality.
- 6 „2 + 2 + 6 + 2 + 6 + 4 + 2,20 + 4 + 4 + 2 + 6 + 2 + 4 + 4 + 10 + 10 = 70,20K. Takto navázal se řetěz našich příjmů k oněm 38K 10h od 26. června do dnešního dne 24. září. Nebylo by to zlé. 108K 30h na 22 osob.

Jenže co se pozoruhodného neshledalo. Oním 'darem dávání' doufali jsme jsme uleviti těm, kdož by marně hledali v kapse korunu na zaplacení takového svazečku při obvyklém nynějším prodávání. A hle! Selhalo nám. Zrovna na ruby. Kterak to skvostně porozuměl svět naší dobře míněné kompensaci! Chudí plati a projevy přízně a uznání nešetří, kdežto Bohatí mlčí, zatvrzele a vytrvale mlčí oním d'ábelským Mlčením, jež dle Paskala jest nejukrutnějším pronásledováním. Kdyby nám aspoň lístkem ráčili sděliti, že jich sešitky naše sice došly, ale pro únavu, pokročilost věku, pro množství záležitostí atd. že nemají pokdy, by je prohlédli a po případě zdvořile zpět poslali." (Třetí vydavatelský traktát, Hladov 1903).

- 7 *Fiasko?*, Knihy a Exegese, Hladov 1904.
- 8 Viz Studium 4, sbírka I, Babice 1905.
- 9 Antonín Ludvík STRÍŽ, *Z bezděčné korespondance*, NřV 28, 1918.
- 10 Telčský rodák Josef Polák (1880 - 1907) byl blízkým spolupracovníkem Studia (překládal mj. W. B. Yeatse nebo A. Blanc de Saint-Bonneta). Jeho smrt způsobila nešťastná náhoda krátce poté, co mu byla přidělena farnost na východní Moravě, tedy zřejmě dle záměru brněnského biskupství co nejdále od Staré Říše. Necelý rok předtím navštívil s Florianem La Salettu, kde se oba setkali s Bloyem a jeho rodinou.
- 11 Antonín Ludvík Stríž (1890 - 1960) byl Florianovým spoluvydavatelem v letech 1910 - 1916. V této době napsal téměř tři desítky článků pro NřV a překládal převážně z latiny a angličtiny (Pius X., R. H. Benson, G. K. Chesterton, W. B. Yeats, H. Belloc). Roku 1918 odešel do alumnátu a později spolupracoval s vydavatelem a knihkupcem Ladislavem Kuncířem, což Florian považoval za zradu na Dobrém Díle.
- 12 Vydavatelství bylo pronásledováno brněnským biskupstvím, soudem hrozil roku 1911 odcházející Jakub Deml, pro urážky na cti a kvůli dluhům byli žalováni i jednotlivci (Florian, Stríž, Ant. Florianová), roku 1917 byl Florian odsouzen za to, že neposílal své děti do školy. Největší potíže způsobila vydavatelství sestra Veronika Erlebachová (viz dále).
- 13 S. K. Neumann považoval za nutné upozornit na edice Studia: „... neumíme napodobiti ostatní žurnalistiku a umlčovati interesantní podniky jen proto snad, že jsou katolické.“ (Stanislav Kostka NEUMANN, *Staroříšské edice*, Philobiblon, 1912, s. 49.)
- 14 Florian byl stejně jako Bloy ctitelem Zjevení La Salettského: 19. září 1846 se dvěma pasačkám zjevila plačící Panna Marie, aby jejich prostřednictvím zvěstovala světu varování před neodvratnou katastrofou, která jej stihne při jeho pokračujícím odklonu od Boha. Publikoval také ve sbírkách apokalyptická proroctví.
- 15 J. FLORIAN, *Z „Agendy“ J. F.*, s. 7. In: NřV 46, Stará Říše 1921.
- 16 Ethiopie - křesťanská země nezkažená civilizací - byla Florianovým ideálem. Věřil, že má zůstat ušetřena v době všeobecné zkázy a hodlal se tam proto uchýlit i se svou knihovnou, která měla shromážďovat kulturní bohatství Evropy. Staroříšská knihovna dnes obsahuje asi 8 000 svazků. Její velkou část tvoří cizojazyčné originály.
- 17 Např. Matěj Fencel, překladatel pěti svazků Života Anny Kateřiny Emmerichové - poslední vyšel roku 1927.
- 18 Např. Josef Konstantin Miklík vydal svým nákladem *Kursy 29. a 31.* Viz Josef Konstantin MIKLÍK, *K svobodě bádání*, Stará Říše 1932, 125 s. (Kurs 29.); týž, *K přesnosti myšlení*, Stará Říše 1934, 143 s. (Kurs 31.); jedná se o kritické práce o filosofu Brentanovi, z jehož učení vycházel T. G. Masaryk.
- 19 *Úvodem do nového čtvrtstoletí Dobrého Díla*. Uspořádal Albert Vyskočil, Praha 1926, 66 s.: obsahuje články J. Durycha, A. Macka, F. A. Špringera, A. Stríže, M. Klicmana a A. Vyskočila.
- 20 Oceněny byly knihy *Missál Římský*, Stará Říše 1914, 188 s. (DD 13) a José Severiano de REZENDE, *Můj Flos Sanctorum*, Stará Říše 1914, 340 s. (DD 14).
- 21 J. FLORIAN, *Agenda*, s. 5 - 6. In: Kurs 1., Stará Říše 1922.

- 22 „Státní cenu 100 000 Kč odevzdávám tyto dny Svatoboru, jež podporuje pozůstalé po spisovatelích, jejich rodiče, děti, sestry, matky. Pohnulo mne k tomu slovo »matky«." (Emilie LAKOMÁ, *Úlomky hovorů Otokara Březiny, Třebíč, Arca JiMfa 1992, s. 417.*)
- 23 Nejmenší Revue se od Archů lišila nejvíce názvem. Ve zmíněném roce Archy nevycházely až do listopadu, kdy bylo vydáno 17. číslo s přípisem: „17. Archy jsou za 15 Kč. Chudším za 12 Kč. Ještě chudším podle úmluvy. --Příští Archy 18. vyjdou k Vánocům a budou též asi za 15 Kč. --Prosíme přátele a příznivce Dobrého Díla, aby nám pomohli založiti další svazky (Hello, Bloy, Villiers de l'Isle-Adam, Kierkegaard a p.) a to půjčkami, jež se podle úmluvy řádně i s úroky splatí, nebo záslužnými dotacemi na účet vesměrný." 31. Archy z ledna 1934 (též za 15 Kč) v tiráži na obálce uvádějí: „Tíseň vydavatelská přitížila. Přátelé, doporučujte nás ve svém okolí! Každý milodar s díky přijímáme. Častější vydávání archů jest podmíněno jen přízni jejich odběratel.“
- 24 Florian publikoval *Authentický a úplný text Tajemství, jež Nejsvětější Panna zjevila na Hoře La Salettské 19. září 1846 pasačce Melanii v předvečer Sedmi Bolestí Matky Boží* v Knihách a Exegesích resp. Třetím vydavatelském traktátu roku 1903 a *Zjevení Přesvaté Panny na Hoře La Salettské 19. září 1846* od Melanie KALVATOVÉ ve dvou vydáních v edici Studium (1907, 1912). Ve sbornících vycházely články o Melanii Kalvatové a vášnivě obhajoby Zjevení z per Jakuba Demla a Leona Bloy (*Ta, která pláče*, Studium 25, 1909). Encyklik a dekretů papeže Pia X. vyšlo ve Studiu samostatně osm.
- 25 V srpnu 1911 se Florian přestěhoval se svou rodinou do Velké u Strážnice, kam jej koncem roku následovali i spolupracovníci Stríž a Tichý. Ve Velké vyšlo několik posledních svazků Studia a také první dvě Dobrá Díla, ale brzy se vydavatelství přesunulo do Osvětiman, kde pracovalo až do začátku roku 1914, kdy se vrátilo zpět do Staré Říše. Pobyt provázely konflikty s policií, které vyvrcholily Strížovým a Florianovým zatčením.
- 26 Klariska Veronika Erlebachová přišla do Staré Říše 22. 7. 1911 z Polska. Florian se nechal strhnout její působivou obrazotvorností doprovázenou odvážnými soudy o dávných papežích a vládcích i o současnicích (např. o Demlovi) a s nadšením o tom referoval Bloyovi (odpověď viz Leon BLOY, *Poutník Absolutna*, Stará Říše 1918, s. 129 /DD 54/). Roku 1912 vydalo DD *Listy sestry Veroniky* v nákladu 1 050 výtisků (!); později byla tato kniha vyřazena ze seznamu edice. V. Erlebachová se významně přičinila svými prosbami u mecenášů (např. Marie Koczi-ma ze Slezska) o vydání Bloyových knih *Epopoea byzantská* (DD 9), *Stařec z Hory* (DD 10) a *Zoufalec* (DD 12), které vyšly v roce 1913. Byla obviněna ze zneužití peněz vybraných pro církve a 6 měsíců vězněna (též A. Šostaková, A. L. Stríž a spolčnice V. Erlebachové sestra Dominika). J. Florian o tom dne 18. 12. 1913 píše L. Bloyovi: „Táž sestra Veronika, až dosud tolik oddaná vašemu dílu, upadla do nebezpečné náboženské přemrštěnosti...“ (*Léon Bloy et Josef Florian: Correspondence 1900 - 1914*. Ed. J. Boussac-Termier, Lausanne 1990.)
- 27 J. Florian o svém uvěznění píše 24. 9. 1913 z Osvětiman L. Bloyovi:  
„Moji milí přátelé,  
brzo po vašem utěšujícím dopisu v prosinci 1912 jsem byl odveden ze svého bytu dvěma četníky a vržen do dalekého vězení, strážěn tam jako divoké zvíře, zbaven mše o vánocích, nedělích a svátcích od svatého Tomáše (21. prosince) až do dvou dnů po svaté Veronice (6. února 1913). Nebyl vynesena žádný rozsudek, nebyl jsem postaven před soud a dodnes neznám skutečné právní motivy tohoto obludného zatčení. A žádné odškodnění! Chlad ve vězení mi způsobil onemocnění pravé nohy, které mne drželo s velkými bolestmi v posteli celé jaro a polovici léta...“ (*Léon Bloy et Josef Florian: Correspondence 1900 - 1914*. Ed. J. Boussac-Termier, Lausanne 1990.)
- 28 K tomu poznamenal A. L. STRÍŽ v článku *Břímě horka a dne* (s. 1. In: NřV 8, Stará Říše 1914): „.... pozorujeme nyní, že jsme povážlivě osaměli. Vidíme se pomalu bez přátel i bez nepřátel.“

- 29 Otto Albert Tichý (1891 - 1974) přišel do Staré Říše spolu se Střížem. Byl zdatným překladatelem francouzských autorů (např. M. Schwob, P. Féval, E. Hello), jeho zásluhou se vydávaly také články o hudbě, především o Beethovenovi (též samostatně jako 48. svazek *Studia* /1912/ vyšel *Život Beethovenův, jak jej sám napsal svými díly*, jehož autorem je Abbé Lacuria).
- 30 „... »Letorosty« a »Družstvo Přátel Studia« nebyly založeny, jak se kde kdo domnívá, v jednotě s námi a z našeho popudu, ale p r o t i Nova et Vetera a Dobrému Dílu těmi, kdož se mnou dlouho jídali chléb za jedním stolem... ” (J. FLORIAN, Z „Agendy” J. F., s. 3 - 4. In: NřV 46, Stará Říše 1921).
- 31 P. Ludvík Vrána byl církví suspendován za kázání o La Salettě. Od roku 1910 sloužil ve Staré Říši soukromé mše. Osvědčil se též jako skromný a pilný pomocník: překládal latinské a německé texty do sborníků i pro samostatné publikace (Pius X., R. Guardini, F. Kafka), prováděl korektury, koloroval apod.
- 32 Viz *Archy* 41, březen 1938: André ROUJOU, *Filosofie vojenská* (autor líčí humoristickou formou vyznívající jevy v armádě), Zdeněk ŘEZNIČEK, *Zoufalcům zítřka* (hájí ušlechtilost boje proti hrubému, nelidskému zabíjení) a *Jean Giono pacifista* („... Kapitalistický stát potřebuje války...”). Závadu ve Florianových poznámkách jsem neshledal.
- 33 »Cubacula«, *Kritika u Florianů*, *Vlajka*, 3. 3. 1940 („... tlachá-li pan Fl. a přikyvuje-li mu řada jiných lidí, je nám to jedno. Ale když je účelem této žoldnéřské práce pošpinění nějakého autora, nemůžeme mlčet...”).
- 34 „Odpověď příteli, který mi též podává »pomocnou ruku«, domnívaje se, že jsem v morální tísní pro ty Šlépěje: Ano, četl jsem to; půjčil mi to laskavě p. inž. Staněk z Kasárny. Kněz Jakub Deml, tato nešťastná, smutná i směšná pitvora, div se nenamohl, jak se přičiňoval, aby mne tam hodně »vytmavil«.” Dále je citován básník, který nechce být jmenován: „... Jeho smích a jeho srdečnost mrazily. Neboť je to smích tragedianta. Je to člověk ubohý, tragický, ověšený smíchem jako rolničkami - svým sebe-výsměchem. Čím víc se jich chce zbavit, tím víc rolničky chřestí.” (*Redakční zadina*, s. 1 a 11. In: *Archy* 60-61, Stará Říše 1940.)
- 35 Za protektorátu byl zákaz zdůvodněn nedostatkem papíru, roku 1949 ukončil vydávání knih ve Staré Říši zákon 94/1949 Sb., o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací ze dne 24. 3. 1949, který vešel v platnost 10. 4. t. r. Poslední dvě čísla *Archí* byla zkonfiskována. Na knihovnu naštěstí nedošlo.
- 36 Např. Václav Černý, který do dnešní oficiální linie zapadá, nazval Floriana lokálním prorokem (Václav ČERNÝ, *Křik koruny české. Paměti 1938 - 1945*, Brno, Atlantis 1992, s. 77, 78). Nelichotivě se o něm vyjadřoval i F. X. Šalda.



## Der Verlag Josef Florians in Stará Říše. Die Klippen des Unternehmens

Marek Čermák

Josef Florian (1873 - 1941) führte in den Jahren 1902 - 1942 in Stará Říše einen Verlag, in dem insgesamt etwa 400 Bände erschienen. Ursprünglich übersetzte er die Bücher des französischen Schriftstellers Léon Bloy, die er später selbst systematisch herausgab. Weil diese visionäre Literatur nur geringen Erfolg bei tschechischen Lesern hatte, brachte sie den erfahrenen Herausgebern keinen Profit. Dabei schuf der ehemalige Lehrer Florian ein gewagtes Programm der allgemeinen (katholischen) Bildung, das die katholischen Ideen (Werte) mit der Schönheit der Kunst vereinigte, und schließlich ein Werk, das zwar immer noch weitgehend unbekannt ist, das aber seinen Entdeckern einen wahren Schatz anbietet.

Damit die Beziehung zwischen dem Herausgeber und den Lesern fester war, hatten diese die Bücher als Geschenk bekommen: Manche waren so arm, daß es für sie nicht möglich war, sie zu bezahlen. Die Wirtschaft des Betriebes sollten die Reichen mit Spenden unterstützen. Nicht alle Kunden begriffen die Absicht des Herausgebers und verlangten festgesetzte Preise. Die nächsten Interessenten mußten die Bücher in Stará Říše bestellen.

Dank der Hilfe seiner Verwandten und der Freunde - z.B. des Schriftstellers O. Březina und der Priester J. Polák, J. Ševčík und J. Deml überstand der Betrieb „Studium“ erste Schwierigkeiten. In den 20-er Jahren war der Verlag schon bekannt und anerkannt, aber mußte wieder nach den Kriegsjahren, die viele Leser brachten, hart um seine Existenz kämpfen. (Im Jahre 1922 opferte Florian viele Bücher aus seinem Lager, damit er die Schulden bei den Druckereien abdecken konnte.) Die Freunde schrieben lobende Artikel in den Zeitschriften und Zeitungen. Mehrere Helfer leisteten ihre Dienste umsonst. Dank der Zusammenarbeit mit anderen guten Verlagen konnten mehrere Titel wie z.B. „Unter der Sonne Satans“ von G. Bernanos erscheinen. In der Zeit der wirtschaftlichen Krise erschienen nur zwei dünne Bände jährlich (z.B. mit einem Gedicht von K. J. Erben), um die Kontinuität zu erhalten. Vor dem zweiten Weltkrieg wurde die finanzielle Lage besser und der Verlag gab wieder 10-15 Bände von Büchern (in den Editionen „Gutes Werk“ und „Kurs“) und Sammelbüchern („Archy“), die inhaltlich wertvoll und dabei ziemlich billig waren, heraus.

Der Verlag hatte nicht nur immer wirtschaftliche, sondern auch gesellschaftliche Hindernisse zu überwinden. Florians starke Persönlichkeit selbst zog viele Streitigkeiten und gerichtliche Klagen heran. Florian und seine Gefährten verkündeten nach dem Vorbild von Bloy die Offenbarung von La Saletta, weswegen sie von der österreichischen Kirche verfolgt wurden. Mehrere Mitarbeiter verließen den Verlag unter verschiedenen Umständen: ihr Grund konnte materielle Not, geringes Echo oder Florians »Autokratie« gewesen sein. In den 20-er und 30-er Jahren war das Wirken des Verlages von dem demokratischen Regim nicht bedroht (nur im J. 1938 durften wegen der Zensur drei Artikel im Sammelbuch Archy nicht erscheinen), im Jahre 1941 wurde

die Arbeit des Verlages unterbrochen, 7 Jahre später wurde schließlich die Arbeit des von den Söhnen des Gründers erneuerten Verlages verboten.

*Übersetzung: Marek Čermák*

**Adresa autora:**

**Mgr. Marek Čermák, Studénky 33, 588 31 Puklice**